

СПЕЦИФІКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Камінська М.М.

Львівський національний університет імені І. Франка

У статті розглядається питання диригентсько-хорової підготовки студентів на основі особистісно орієнтованих технологій навчання, що є провідними положеннями сучасної музичної освіти. Висвітлено проблеми розвитку творчих якостей майбутніх фахівців, визначено рівні саморозвитку майбутніх педагогів музики на заняттях з хорового диригування. Встановлено дієвість педагогічних умов і методичних прийомів, що сприяють підвищенню рівня фахової підготовки. Виокремлено педагогічні умови, що сприятимуть удосконаленню диригентсько-хорової підготовки студентів.

Ключові слова: особистісно орієнтовані технології навчання, творчий розвиток особистості, педагогічні умови, методичні прийоми, художньо-творча самореалізація, самовдосконалення, саморозвиток студентів, диригентсько-хорова підготовка.

Постановка проблеми. Процес підвищення рівня диригентсько-хорової підготовки майбутнього педагога музики буде найбільш ефективним при виявленні індивідуальних якостей студента в освітньому процесі. Діяльність такого роду здійснена лише в особливому педагогічному середовищі, завдяки вільному обміну думками, ідеями, особистісному підключенню студента й педагога в навчально-виховну взаємодію. При формулюванні педагогічних умов вдосконалення фахової підготовки варто керуватися принципом єдності змістового й процесуального аспектів під час знаходження оптимальних рішень поставленої проблеми, а також знаннями об'єктивних і суб'єктивних закономірностей функціонування особистісної ситуації. Виходячи з цього, можна виокремити педагогічні умови, що сприятимуть удосконаленню диригентсько-хорової підготовки студентів, а саме: а) організація діалогової взаємодії у навчально-виховному процесі; б) забезпечення психологічного комфорту для студента на заняттях з диригентсько-хорових дисциплін; в) диференційований підхід до особистості майбутнього педагога музики, її корекції в умовах навчання; г) створення можливостей для художньо-твор-

чої самореалізації, самовдосконалення, саморозвитку студентів у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Критерієм успішної діяльності вищої педагогічної освіти виступає така якість підготовки майбутніх фахівців, яка визначається не лише сукупністю знань з основ методики навчально-виховної роботи, а й здатністю передавати ці знання в процесі живого й безпосереднього спілкування з учнями. Важливим аспектом гуманізації освіти є професійно-творча активність студентів, оскільки саме вона розглядається як особлива форма самовираження майбутнього хормейстера. Уміння наповнювати практичну діяльність творчим змістом, вкрай необхідне для майбутнього хормейстера.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні вимоги до формування особистісного підходу окреслювали в своїх дослідженнях відомі вчені: К. Абульханова-Славська, В. Давидов, В. Євдокимов, В. Моляко, Л. Проколієнко. Питання необхідності особистісної орієнтації в навчально-виховному процесі неодноразово порушувалися у працях І. Кона, А. Петровського, Б. Федоришина. На теренах СНД дослідженням особистісно

орієнтованої освіти опікуються Є. Бондаревська, В. Серіков, Є. Шиянов, В. Юдін, І. Якиманська. Питання педагогічної технології висвітлювалися в роботах В. Андрєєва, В. Беспалько, Т. Ільїної, М. Кларіна, І. Лернера, Т. Назарової, Г. Селевко. Вагомий внесок у розв'язання проблеми фахової підготовки майбутнього вчителя і вчителя-музиканта зокрема, зробили вчені В. Волкова, Н. Гузій, Л. Коваль, М. Михаськова, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Рудницька, Т. Стратан, О. Щолокова; теорії та методики музичного виховання – А. Болгарський, С. Горбенко, А. Малінковська, І. Назаренко, Л. Рапацька, А. Растригіна, О. Ростовський, Л. Хлебнікова. Основи техніки диригування висвітлюють праці багатьох провідних фахівців-хормейстерів: С. Казачкова, К. Кондрашина, М. Малько, Л. Маталасва, І. Музіна, К. Ольхова та ін. Інші роботи присвячені теоретичним і виконавським питанням диригентської підготовки (Ю. Алієв, Ф. Вейнгартнер, Т. Грум-Гржимайло, М. Канерштейн та ін.).

Окремі дослідження розкривають питання методики роботи над елементами хорової звучності з використанням творчих завдань (А. Сторов, О. Іванов-Радкевич, М. Колесса, К. Пігров, К. Птиця, Г. Рождественський, Б. Тевлін). Аналіз наукових праць дає підстави для висновку про те, що опрацювання проблеми вдосконалення диригентсько-хорової підготовки студентів відбувається поза контекстом застосування особистісно орієнтованих технологій.

Метою статті. Головною метою цієї роботи є дослідження ефективності застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього педагога музики.

Виклад основного матеріалу. Вимоги до музично-педагогічної освіти відповідно до світових стандартів передбачають формування у студентів фахових компетентностей в умовах дотримання балансу між індивідуальними та груповими формами навчання. Виокремлюючи складові особистісно орієнтованого навчання на етапі диригентсько-хорової підготовки, доцільно використовувати їх в ході опрацювання творів, що веде до усвідомленого сприйняття розвитку особистісної сфери студента. До основних з них відносяться: самостійність при засвоєнні та аналізі тексту й контексту хорового твору на заняттях з диригування та хорового класу, опора на рефлексивні здібності (самооцінку, самоаналіз, самоконтроль, саморегуляцію); індивідуалізація програми практичної діяльності студента з різним рівнем диригентських знань та вмінь на основі пріоритетних цінностей його особистості; диференційований взаємозв'язок між розумовою діяльністю й особистісними переживаннями майбутнього фахівця в сполученні з досвідом його творчої роботи на заняттях, що є основою у формуванні особистості; впровадження операціональних новацій в систему диригентсько-хорової підготовки: участь студентів у розробці її цілей, змісту; спільне обговорення проблемних ситуацій з хорознавства, диригування, практикуму роботи з хором тощо; допомога при підготовці та захисті творчих проєктів занять, їх фрагментів, позааудиторного заходу тощо.

Індивідуальні заняття також є особливо важливими у зверненні до внутрішнього світу студентів, розвитку їхнього духовного потенціалу, рефлексії, актуалізації особистісних смислів фахового зростання. Натомість, групові заняття актуалізують мотиваційну, пізнавальну, оцінювальну та творчу сфери підготовки майбутніх фахівців. Такий ракурс індивідуально-групових форм навчання забезпечує гармонійний взаємозв'язок гуманістичного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного й аксіологічного підходів до диригентсько-хорової підготовки студентів. Індивідуально-групові форми диригентсько-хорового навчання студентів у мистецько-педагогічних ВНЗ спрямовані на вироблення у майбутніх педагогів музичного мистецтва навичок усвідомленого виконання та диригування хорових творів; збагачення слухового досвіду; виховання естетичних смаків у добірї кращих зразків хорового мистецтва різних стилів, жанрів, епох; активізації пізнавальної діяльності та професійного мислення; усвідомлення сутності диригентсько-хорової роботи; розуміння драматургії хорових виступів; розвиток здатності до хорової інтерпретації шкільного пісенного репертуару; розвиток творчого потенціалу фахівця у процесі диригентського освоєння хорових творів; уміння практично використовувати набуті знання, уміння та навички.

На основі діалогу в навчально-виховному процесі, педагог і студент, об'єднавшись на психологічному рівні, здійснюють освоєння диригентсько-хорового репертуару на заняттях з хорового класу, диригування в співпереживанні, що є важливою обов'язковою умовою творчого процесу, а на світоглядному рівні – співтворчості. «Співтворчість, що вінчає стадію перетворення, веде до щирого розуміння музики, що дозволяє зрозуміти, що ж надає цьому твору цілісності, органічності... Особистісно ціннісне осмислення музики, що прагне до співтворчості, до діалогу з автором, дозволяє стверджувати, що «необхідно зробити твір частиною самого себе» [2, с. 3].

Професійність педагога-хормейстера, готовність його до роботи з хором, виявляється в умінні створити хоровий колектив і в організації процесу освоєння та інтерпретації музичного твору. Проте, якщо в процесі хорової діяльності відсутній професійно-творча активність диригента в її особових і когнітивних проявах, то цей процес не виконує нічого нового творчого становлення хору, творчого саморозвитку особистості, вироблення суспільно-значущого продукту. Важливим питанням хормейстерської підготовки стає конструювання достовірно творчого навчального процесу, в якому проявить себе і розвинеться творча особистість студента. Для цього необхідно проаналізувати специфіку хормейстерської діяльності з позиції професійно-творчої активності. Навчальна діяльність зв'язана з творчістю, оскільки для студента будь-яке навчання пов'язане з новизною, тому студентів варто вчити творчо підходити до здобутку професійних знань, умінь і навичок під час організовуваної навчально-пізнавальної діяльності.

Психолог Д. Узнадзе, вивчаючи процес творчої активності, велику увагу приділив розробці проблеми направленості. Цей напрям науки вивчає сферу активності людини, яка передує його звичайній свідомій діяльності. Про активну позицію направленості і її визначальне значення в процесі діяльності говорить присутність в ній потреби і ситуації. Потреба і ситуація впливають на суб'єкт, формують його активність, а регулювальником його поведінки стає установка. «В процесі виникнення установки потреба асимілює ситуацію, унаслідок чого в установці відбивається ситуація, змінена відповідно до потреби...» [4, с. 56]. Направленість можна розглядувати як сполучну ланку між активною діяльністю і свідомістю. «Організуючи відомим чином свідомість, що йде назустріч мистецтву, ми заздалегідь забезпечуємо успіх або програш цьому витвору мистецтва» – пише Л. Виготський [1, с. 247].

Структуру готовності до диригентсько-хорової роботи складають такі компоненти: особистісний, мотиваційно-ціннісний, когнітивний і діяльнісно-творчий. У визначенні цих компонентів виходимо з того, що якість диригентсько-хорової підготовки студентів музично-педагогічних факультетів визначається сформованістю у них здібностей, знань, умінь, навичок, мотивів, ціннісних орієнтацій, творчої активності та самостійності, що комплексно представлені у внутрішній потребі осягнення змісту хорових творів, розвитку диригентсько-хорового тезаурусу, формуванні професійного мислення та прагненні до творчого самовираження в обраній сфері діяльності. Визначено критерії та показники готовності до диригентсько-хорової роботи: ступінь розвитку музичних здібностей, ступінь вираженості власного стилю роботи з навчальним вокально-хоровим колективом (наявність вольових якостей, емоційної стійкості, артистизму); ступінь вираженості інтересу до хорової музики як виду музичного мистецтва і засобу навчання, розвитку та виховання школярів; ступінь вираженості установки на професійний саморозвиток і самовдосконалення у диригентсько-хоровій діяльності; ступінь освоєння музично-педагогічних та диригентсько-хорових знань; ступінь володіння методикою роботи з навчальним вокально-хоровим колективом; ступінь сформованості диригентсько-хорових умінь та навичок і володіння технікою хорового диригування; ступінь вираженості творчої ініціативи та здатності до творчої інтерпретації хорових творів.

Наступна педагогічна умова стосується забезпечення психологічного комфорту для студента на заняттях з диригентсько-хорових дисциплін, що важливим фактором самовдосконалення особистої діяльності майбутнього вчителя музики. Принцип психологічного комфорту означає, що навчальний процес повинен бути організований і проведений так, щоб забезпечити мотивацію навчання й позитивне емоційне відношення до нього [3, с. 67].

Основними показниками професійно-творчої активності студента в класі диригування є: – наявність стійкого інтересу до предмету диригування, пов'язаного з культурою хорового співу, престижності професії диригента; – рівень музично-інте-

лектуального мислення, пов'язаного з осмисленням конструктивно-логічної організації звукового матеріалу, із здатністю знаходити схожість і відмінності, аналізувати і синтезувати, встановлювати взаємозв'язки в звуковому потоці; – стійкість вольових зусиль: рішучість, цілеспрямованість, наполегливість, самовладання, ініціатива, а також зв'язок музично-слухових уявлень з вольовою сферою, звукотворчою волею; – ціннісні мотиви учення, що розуміються як входження в музичне мистецтво, отримання статусу педагога-музиканта; вміннями і навиками, всемірний розвиток музичних здібностей, особливо в якому-небудь виді музичної діяльності (грі, диригуванні, співі, вигадуванні і так далі); – самостійність і потреба в самоосвіті, виражена в постійній готовності до виконавської діяльності. Навчаючи студентів диригуванню, педагог прагне розвивати його музичні, інтелектуальні і креативні здібності. Створюючи сприятливі психологічні умови, педагог спонукає у студентів потребу особової регуляції своїх здібностей.

Висновки і пропозиції. Стає очевидним важливість питання вдосконалення системи музично-педагогічної освіти і, зокрема, диригентсько-хорової підготовки студентів та застосування в ній особистісного підходу, який, у значній мірі, визначає всю структуру праці викладача. З означеного зрозуміло, що все більше в ній переважають інноваційні підходи, а новітні технології не можуть розвиватися самі по собі, вони повинні стати органічною частиною всього науково-обґрунтованого навчального процесу вищої школи. Насамперед, первинною має бути досконала практична діяльність педагога-музиканта, його індивідуальний та творчий досвід, а саме: а) музично-освітній процес має будуватися на основі діалогу студента й викладача; б) повинна враховуватися індивідуальна вибірковість студента щодо змісту, виду та форми музичної діяльності; в) основу організації диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики має скласти творчість, індивідуальний підхід до студента; г) індивідуалізація та диференціація сприятиме активному стимулюванню студентів до саморозвитку, самовдосконалення та самовираження в сучасній та майбутній життєдіяльності; р) музична освіта особистісного спрямування потребує використання механізмів "цінування", тобто позитивного ставлення не тільки до успіхів майбутнього вчителя музики, а й до його бажання виразити свої почуття, погляди, творчі наміри тощо.

Отже, узагальнюючи, можна сказати, що висвітлені педагогічні умови та методичні прийоми допоможуть створити сприятливе середовище для процесу підвищення ефективності фахової підготовки майбутнього вчителя музики. Подальших наукових пошуків потребують питання, пов'язані зі всебічним вивченням особистісно орієнтованих технологій навчання з позицій аксіологічного підходу. Умовами формування професійно-творчої активності студентів виступають різні форми організації учбового процесу: індивідуальна, групова, колективна, а також, якщо забезпечена спрямованість особистості на опанування професії, зростає інтерес до музичної творчості, виявляється сила мотивації і виникає емпатія.

Список літератури:

1. Выготский Л.С. Психология искусства / под ред. М. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.
2. Лузік Е.В. Розвиток творчих здібностей студентів у процесі науково-дослідної роботи / Ельвіра Василівна Лузік. – К.: ІВО АПН України, 2003. – 9 с.
3. Михаськова М.А. Особливості й проблеми музично-освітньої діяльності студентів музичних факультетів вищих закладів педагогічної освіти / Марина Анатоліївна Михаськова ; упор. О. Ростовський. – Ніжин: НДПУ, 2004. – 185 с. – (Проблеми педагогіки музичного мистецтва).
4. Узнадзе Д.Н. Теория установки / Под ред. Ш. Надирашвили. – М.: Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 448 с.

Каминская М.М.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

**СПЕЦИФИКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА
ДИРИЖЕРСКО-ХОРОВОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ****Аннотация**

В статье рассматривается вопрос дирижерско-хоровой подготовки студентов на основе лично-ориентированных технологий обучения, которые являются ведущими положениями современной музыкального образования. Освещены проблемы развития творческих качеств будущих специалистов, определены уровни саморазвития будущих педагогов музыки на занятиях по хорового дирижирования; установлено, действенность педагогических условий и методических приемов, способствующих повышению уровня профессиональной подготовки. Выделены педагогические условия, стимулирующие усовершенствование дирижерско-хоровой подготовки студентов.

Ключевые слова: лично ориентированы технологии обучения, творческое развитие личности, педагогические условия, методические приемы, художественно-творческая самореализация, самосовершенствование, саморазвитие студентов, дирижерско-хоровая подготовка.

Kaminska M.M.

Ivan Franko National University of Lviv

**SPECIFICITY OF EDUCATIONAL PROCESS
OF CONDUCTIVE-CHORAL PREPARATION OF STUDENTS****Summary**

The article deals with the issue of conductive-choral training of students on the basis of personally oriented learning technologies, which are the leading positions of contemporary musical education. The problems of development of creative qualities of future specialists are highlighted, levels of self-development of future music teachers at choral conducting classes are determined. Effectiveness of pedagogical conditions and methodical techniques, which help increase the level of professional training, is established. The pedagogical conditions, which will facilitate the perfection of conductive-choral training of students, are singled out.

Keywords: personally oriented learning technologies, creative personality development, pedagogical conditions, methodical techniques, artistic and creative self-realization, self-improvement, self-development of students, conductive-choral training.